

sa Zemaljskom vladom, odnos prema nacionalnim idejama kod drugih zajednica, unutar muslimanske odnose i sukobljavanja na nivou između već formiranih elita i nižih društvenih slojeva dajući na taj način zaokruženu cjelinu preglednog karaktera o bosanskim muslimanima na kraju 19. i početku 20. stoljeća. U zaključnom dijelu je, pokušavajući ustpostaviti jednu vrstu tipologije odnosa o kojima je raspravljao, spomenuo i značajno pitanje, i danas toliko aktuelno, odnosa muslimana prema državi (generalno), ali i Bošnjaka prema Bosni i Hercegovini (konkretno).

Naš odnos prema ovoj knjizi za ovu priliku fokusirao se ipak samo na dva rada

u kojima je pitanje Bosne i Hercegovine otvoreno na direktan način. One dijelove knjige koji povremeno problematiziraju bosanskohercegovačku temu unutar drugih, širih tematskih opredjeljenja autora također najsrdačnije preporučujem. Jednako onoliko koliko se radujem činjenici da se u svjetskim akademskim okvirima o Bosni i Hercegovini argumentovano raspravlja kao i da se bosanskohercegovački glas čuje konkretnim primjerima. Sve navedeno, uz činjenicu da je ova knjiga adresirana širokom krugu čitalaca, dovoljno govori o njenoj vrijednosti ■

Amir Duranović

Hana Younis, *Al-hayat bayn al-šarq wa al-garb – Al-Hayat al-yawmiyyah lin-nas fi Sarayifu fi nahayati al-qaen al-tasii ašer (Život između Istoka i zapada - Svakodnevni život u Sarajevu pred kraj osmanske uprave)*. Sarajevo: Kulturni centar "Kralj Fahd", preveo Kenan Musić, 2012, 272 str.

Gotovo neprimjetno iz štampe je izašla knjiga *Život između Istoka i zapada (Svakodnevni život u Sarajevu pred kraj osmanske uprave)* autorice Hane Younis. Bezrazložno stidljivo, ova je knjiga javnosti pokazana na jednom sarajevskom ljetnom štandu knjiga i samo zbog vidnog interesa turista iz arapskog svijeta koji ovog ljeta u većem broju posjećuju Sarajevo ona je i domaćim posjetiteljima postala interesantna. Knjiga je prevedeni magistarski rad Hane Younis, istraživača na Institutu za istoriju u Sarajevu, koji je 8. aprila 2007. godine odbranila na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu pod naslovom „Svakodnevni život u Sarajevu u doba Topal Osman-paše 1861-1869. godine“.

Knjiga je podijeljena u deset poglavlja. Prvo i ujedno uvodno poglavlje jeste kratka historija Sarajeva, a potom slijede: Prostor privatnog, Porodica, Brak, Odijevanje, Ishrana, Zdravstvo, Druženje i zabava, Svakodnevni problemi i Prirodne nepogode. Na kraju je dat Zaključak, Bibliografija korištene građe, literature i časopisa, te indeks. Već prema naslovima poglavlja da se primijetiti da je knjiga pisana na tragu novijeg pravca u historiografiji koji se definira kao historija mentaliteta, antropološka historiografija ili novija historija, čiji predmet istraživanja nije neki međašnji događaj iz historije poput ratova, buna, prikaza neke institucije, ili pak život poznate ličnosti, već ono što se dešavalo iza te scene, život

običnog čovjeka čije ime i prezime nije suštinski važno, ali koji živi svoj skromni život pojedinca i člana društva. U tom smislu, ovaj rad predstavlja značajan doprinos istraživanju života u Sarajevu, jer do sada nemamo ovakvih istraživanja, iako je o Sarajevu dosta pisano. Metodološki pristup primijenjen u radu zahtijeva ne samo različite metode unutar jedne naučne discipline nego multidisciplinarni pristup, a u konkretnom slučaju radi se o historiji, sociologiji, psihologiji, antropologiji i sl. Sve su to razlozi ocjeni da rad zaslužuje našu dodatnu pažnju i poštovanje, a pogotovo jer je rezultat mladalačkog istraživačkog duha koji se ne miri s dostignutim i koji uz respekt sa već istraženim i napisanim pokazuje naučnu i istraživačku odvažnost i hrabrost. Valjda takva istraživačka mladost treba i biti!

Treba istaći da je historiografija mentaliteta ili antropološka historiografija u razvoju kod naših istočnih i zapadnih susjeda. I dok su oni ostvarili neke pomake u istraživanjima svakodnevnog života nekih perioda historije, dotle kod nas još uvijek nema značajnijih naučnih istraživanja iz historije svakodnevnog života kako Sarajeva tako i Bosne i Hercegovine u cjelini. Stoga je ovaj rad značajan i s ovoga aspekta.

Vrijeme istraživanja ove radnje jesu zadnje decenije vladavine Osmanskog carstva na ovim prostorima. Taj period je vrlo važan, jer se u Sarajevu, kao multireligijskom centru Bosanskog ejaleta, dešavaju promjene na kojima će se intenzivirati susret Istoka i Zapada. Već tada su udomaćeni pojmovi *ala-turka* i *ala-franka*, koji odražavaju stanja duha, odnosa kultura, podjela i identifikacija, ali i susreta i međuprožimanja. Otvaranja konzularnih predstavništava i intenziviranje trgovine sa Zapadom umnogome su značili susretanje, navikavanje i više toleriranje

nego prihvatanje novog, a prema tradicionalnoj identifikaciji „stranog“. U političkom smislu ovo je relativno miran period u odnosu na prethodne decenije, ali na drugim poljima javljaju se novine. Čitaocu su date brojne informacije o gradnji puteva, uspostavi telefonskih linija, dolasku prve šivaće mašine, izgradnji pivare, otvaranju prve fotografske radnje ili otvaranju radnje za skidanje fleka. Iz sredstava Gazi Husrev-begova vakufa otvorena je prva muvekihthana – institucija za mjerenje tačnog vremena.

U ovom periodu otvorene su i prve dvije moderne bolnice, vojna i gradska bolnica u kojoj je bilo osigurano besplatno liječenje za građane, što predstavlja potpunu novinu u odnosu na liječenje kod hećima koji je čak vršio i manje operacije, odnosno berbera koji bi najčešće vadio zube ili liječio različite prijelome kostiju, a također je bilo rašireno i liječenje stravama i zapisima. Pored toga, građani su lijeka tražili i u drogerijama, a tada je otvorena prva moderna apoteka „Kod Lava“, koja je konkurisala radu staroj drogeriji porodice Papo. Čitalac knjige može zaključiti da je u ovom periodu susret novog i starog najmanje imao utjecaja na kulturu ishrane, što je razumljivo uzme li se u obzir da je riječ o značajnom utjecaju religije na kulturu ishrane njenih pripadnika, te da se radi o intimi života. Međutim, u istom omjeru se može izraziti i čuđenje pojavama koji se u radu navode kad su u pitanju sklapanja brakova, vanbračni odnosi, slučajevi (ne)plaćanja alimentacija i sl. Također su značajna i poglavlja koja govore o urbanizaciji, numeraciji kuća, dobijanju dozvola za gradnju, zatim o požarima i poplavama, organiziranju dobrovoljne vatrogasne službe, problemima sa psima lualicama i sl.

U radu je korištena brojna neobjavljena građa pohranjena u arhivima i biblio-

tekama koje su autorici Hani Younis bili dostupni. Za ovakav vid istraživanja pored sidžila, deftera, te različitih dokumenata tadašnjih vlasti posebno su interesantni putopisi koji pišu o zatečenom stanju, kao i brojna arhivska građa pojedinih uglednih sarajevskih porodica. Ovaj istraživački projekt objavljen je na arapskom jeziku, a ne i na bosanskom, što čudi! Dobro je da je jedna ovakva knjiga objavljena na arapskom jeziku, s obzirom da je vrlo malo objavljenih radova domaćih autora o Bosni i Hercegovini na ovom jeziku, a od stranih autora čija smo djela imali priliku čitati možemo generalno reći da su radovi upitni sa stanovišta poznavanja stanja i činjenica. Nažalost, takvo je stanje bez obzira na višestoljetno prisustvo ovog jezika islama na ovom području, te religijske i naučne veze s arapskim jezikom. U tom smislu ističemo doprinos Kulturnog centra „Kralj Fahd“ u Sarajevu što je našao za važno da izdavački podrži projekt i objavi ovu knjigu, te na taj

način Sarajevo i Bosnu i Hercegovinu približi čitateljstvu arapskoga govornog područja, a posebno saudijskog naroda koji je u nedavna vremena budno pratio situaciju u našoj zemlji. Treba spomenuti da se prevodilac na arapski jezik mr. Kenan Musić uspješno snalazio u iznalaženju brojnih termina, arhaizama koji se rijetko upotrebljavaju u savremenom arapskom jeziku, a koje je zahtijevao sadržaj knjige. Vjerujemo da će u tom smislu ovaj prijevod i zbog toga biti interesantan arabistima koji će o njemu dati svoj sud.

Na kraju, treba reći da ovu knjigu što prije treba objaviti na bosanskom jeziku, jer njen vrijedan sadržaj za nas u Bosni i Hercegovini i šire i dalje ostaje zaklonjen, a time smo uskraćeni za vrijedna znanja o nama i našem gradu. Nadamo se da će odgovorni prepoznati potrebu da knjiga doživi i bosansko izdanje ■

Mustafa Hasani

Safet Bandžović, *Iseljavanja muslimana Crne Gore u Tursku*. Knjiga 1, Podgorica: 2011, 260 str.

Sudjelujući u projektu Matice muslimanske Crne Gore – Podgorica o *Iseljavanju muslimana Crne Gore u Tursku u periodu 1878-1970*, Safet Bandžović je objavio prvi dio realizovanog projekta u knjizi *Iseljavanja muslimana Crne Gore u Tursku*. Tu je on unio niz bitnih stavova i činjenica iz svoje disertacije publikovane pod naslovom *Iseljavanje Bošnjaka u Tursku* (Sarajevo, 2006, 773 str.), dopunivši još tekst nizom izvornih podataka kao i podataka prvenstveno

iz literature na bosanskom jeziku koja se odnosi na Crnu Goru. U dijelu knjige koja obrađuje razdoblje od 1877. do 1914. tretirano je iseljavanje stanovništva iz Crne Gore u osmanske dijelove Balkana. Pisac konstatuje da su nacionalne države na Balkanu "nastajale putem nasilja, pljačke i masovnih progona nepoželjnih etničkih i vjerskih zajednica, prije svega muslimana". Progoni muslimana do Berlinskog kongresa bili su, po ocjeni autora, u skladu s